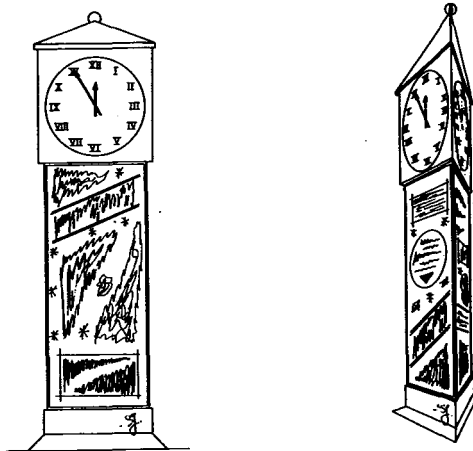

DE STADSUURWERKEN DIE VROEGER IN DE GENTSE STRATEN STONDEN

Toen ik mijn boek schreef "In het openluchtmuseum te Gent, de Arteveldestad" telde ik nog vijftien op aluminiumpalen gemonteerde openbare uurwerken te Gent. Deze stonden : Begijnhoflaan, Burgemeester Charles de Kerchovelaan (nu Charles de Kerchovelaan), Coupure (nu Coupure links), Graaf van Vlaanderenplein, Griendeplein, Groot-Britanniëlaan, Jacob van Arteveldeplein (nu Sint-Annaplein), Jooremaaie (nu Joremaaie), Koophandelplein (nu Koophandelsplein), begin Kortrijksesteenweg, Nederkouter, Oktrooiplein, Tentoonstellingslaan, Vlaanderenstraat en Vrijdagmarkt. Ondertussen verdween het uurwerk van de Begijnhoflaan bij de vernieuwing van de rioleringen aldaar en dat van de Vrijdagmarkt in 1980 bij de aanleg van de parking onder de Vrijdagmarkt. Het uurwerk van het Oktrooiplein verhuisde naar het Antwerpenplein. In februari 1989 werden de laatste stadsuurwerken uit de Gentse straten verwijderd.

Het langs de straten plaatsen van uurwijzerplaten, elektrische verbonden met één moederklok, is een uitvinding uit 1851 van de Gentse uurwerkmaker Charles Nolet. Een eerste proef werd genomen begin 1852. Nolet mocht een uurwijzerplaat plaatsen op de straatlantaarn, staande rechtover zijn woning, op de hoek van de Mageleinstraat en de Bennesteeg. Deze wijzerplaat was verbonden met een elektrische voeding en een moederklok, die zich in het huis van Nolet aan de Mageleinstraat bevonden. Op 7 januari 1853 nam Nolet een octrooi op zijn uitvinding. In de gemeenteraadszitting van 19 maart 1853 werd

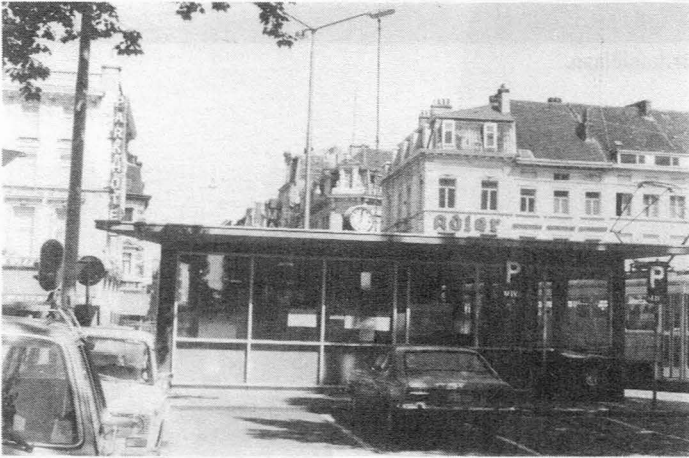
Schematische voorstelling

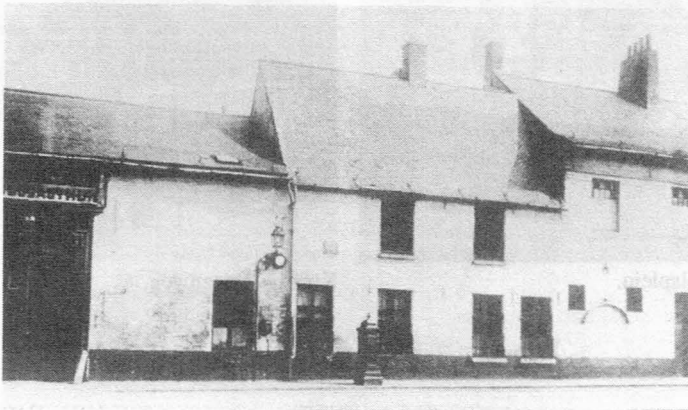
Gentse straatuurwerken - 1932-1958 (met als grondvlak een gelijkzijdige driehoek)

Coupure links.

Graaf Van Vlaanderenplein.

Ekkergemstraat.

Groot-Brittaniëlaan.

Koophandelsplein.

Kortrijksesteenweg.

Sint-Annaplein.

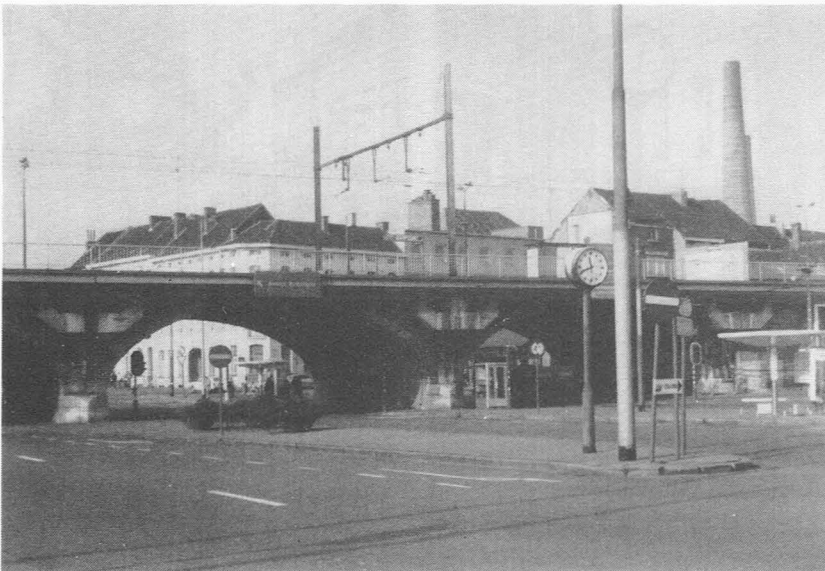
Nederkouter (De Vijf Winden).

Tentoonstellingslaan.

Vlaanderenstraat.

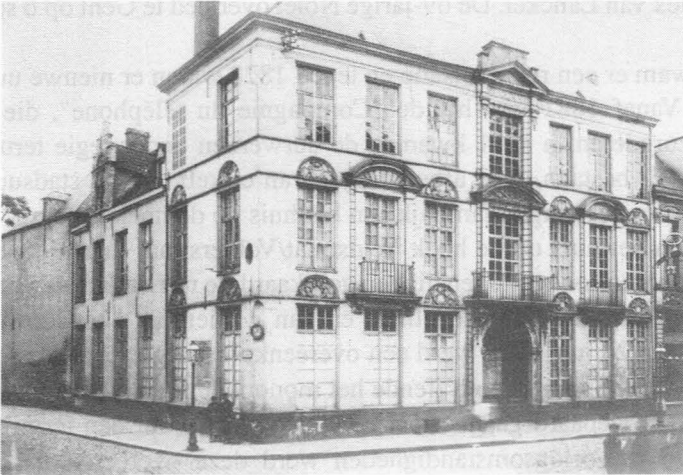
Antwerpenplein.

besloten Nolet opdracht te geven tot het plaatsen van 100 uurwijzerplaten op de straatlantaarns. Op 23 april 1853 werd een contract afgesloten tussen Nolet en het Schepencollege voor het plaatsen van 50 dergelijke wijzerplaten in 1853 en 50 in 1854. Het moederuurwerk bevond zich in het Belfort. Dit uurwerk was reeds voordien door Nolet gemaakt. In de gemeenteraadszitting van 6 december 1854 werd besloten Charles Nolet een gouden gedenkpenning te overhandigen. Deze overhandiging gebeurde tijdens de gemeenteraadszitting van 16 maart 1855. Het was slechts in 1855 dat Nolet dergelijke uurwerken plaatste te Marseille en in 1856 te Brussel. In 1856 werd het eerste dergelijk openbaar uurwerk te Parijs geplaatst, door Louis-Clément-François Breguet (geboren in 1804, overleden in 1883), op de "Pont Neuf". Ten onrechte schreef de Franse pers deze uitvinding toe aan deze Parijse uurwerkmaker! Het octrooi, dat Breguet in 1856 nam heeft veeleer iets te maken met de elektrische verlichting van de wijzerplaten, waardoor het uur dag en nacht afleesbaar werd. Nog in 1856 nam Nolet ontslag als uurwerkmaker van de stad Gent en werd opgevolgd door Charles Van Lancker. De 69-jarige Nolet overleed te Gent op 6 september 1887.

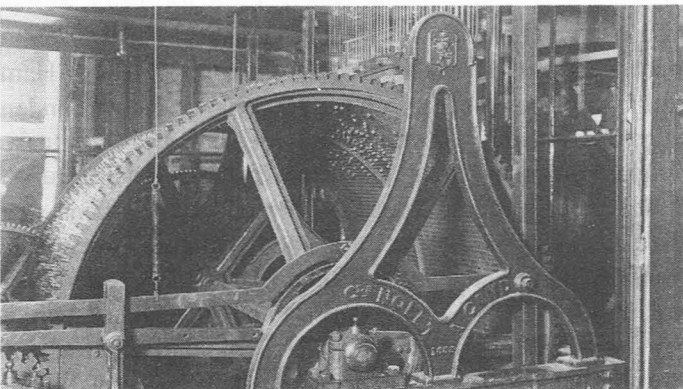
In 1868 kwam er een reorganisatie en tegen 1878 waren er nieuwe uurwerken geplaatst. Vanaf 1881 was het de "Compagnie du téléphone", die voor de uitbating zorgde en in 1891 kwamen de uurwerken onder regie terug aan de Stad Gent. Er bestaan oude afbeeldingen van cirkelvormige stadsuurwerken aan huisgevels bevestigd, namelijk aan het huis op de hoek Ottogracht/Goudstraat en aan het huis op de hoek Veldstraat/Volderstraat (het vroegere Hotel Schamp). Volgens ooggetuigen hingen gelijkaardige uurwerken aan het huis op de hoek Jan Breydelstraat/Rekelinge en aan de herberg "het Lam" aan het Sluizeken. Op 24 juni 1932 werd een overeenkomst afgesloten tussen de stad Gent en de N.V. Siemens betreffende het monopolie van de openbare uurwerken op zuilen, gepaard gaande met reclameborden, voor een termijn van 20 jaar. Ingevolge oorlogsomstandigheden werd deze overeenkomst nog verlengd. Het moederuurwerk was opnieuw dat van het Belfort, ditmaal het uurwerk uit 1913 van Louis Meire. Vanaf 1958 tot 1965 werden de, op aluminiumpaaltjes gemonteerde uurwerken geplaatst. Zij werden verbonden met een moederklok, die zich in de Elektriciteitscentrale aan de Ham bevond. Deze moederklok was een mechanisch slingeruurwerk, dat verbonden was met een ontvangstprogrammatoestel, van waaruit men correcties van uren en minuten kon doorgeven naar de straatuurwerken (ook secundaire uurwerken genoemd) om deze juist te doen lopen. De correcties in verband met de uren werden iedere maandag te 12 uur uitgevoerd en deze in verband met de minuten gebeurden iedere maandag te 13 uur. Het B.R.T.-uurwerk werd daarbij geraadpleegd. Vanaf ± 1982 werd de taak van deze mechanische moederklok overgenomen door een elektronisch gestuurde klok, die zich te Mainflingen in de Duitse Bondsrepubliek bevond (een atoomuurwerk). Vanaf 1 oktober 1985

Hoek Ottogracht-Goudstraat. Stadsuurwerk dat waarschijnlijk dateert uit 1853-1854.

Hoek Veldstraat-Volderstraat.

Trommel van het klokkenspel van het Belfort.

werden de Gentse Stadsbedrijven E.G.W. overgenomen door Imewo (Intercommunale Maatschappij voor Energievoorziening in West-en Oost-Vlaanderen) voor de Netdienst en behoorde de Elektriciteitscentrale aan de Ham te Gent aldus tot de Productie S.P.E. (Société de Production d'Electricité). Het uurwerk, dat op het Heernisplein stond (het vroegere Heernisplein te Sint-Amandsberg) was een gewoon elektrisch uurwerk. Het verdween bij de laatste heraanleg van het plein. Het systeem, van secundaire klokken verbonden met een moederklok, vindt heden nog zijn toepassing in de Belgische spoorwegstations.

BIBLIOGRAFIE

- "Dictionnaire des horlogers français", door Tardy, Paris, 1971.
- "Een en ander over de klokken van het Belfort", door M. Van Wesemael, in : "Ghendtsche Tydinghen", juli 1979.
- "Gand, sa vie et ses institutions", door Maurice Heins, Gent, 1912-1915 (I).
- "Gent, Gemeentebld", 1946.
- "In het openluchtmuseum te Gent, de Arteveldestad", door Suzanne Janssens, Gent, 1980.
- "La Flandre libérale", 29-30.12.1962.
- "Les Médailles Gantoises Modernes", door Prosper Claeys, Gent, 1909.
- "Notes et souvenirs", door Prosper Claeys, tome troisième, Gent, 1907.

Suzanne JANSSENS

11.1.1991
